

ВиГ ЗЕНИЦА
Видое Смилевски-Бато 85/1-14
Скопје
stojkovski.gligor@gmail.com

Наслов на оригиналот:
Aleksandar Tišma
Употреба човека
Белград, Нолит, 1980

Copyright© 1980 Aleksandar Tišma
The Copyright for the translation:
© S.Fischer Foundation by order of TRADUKI

Превод: Глигор Стојковски

Лектор: Снежана Велковска

Редактор: Георги Барбаровски

Александар Тишма

УПОТРЕБА НА ЧОВЕКОТ

ЗИГ
еница

2014

Објавувањето на оваа книга го поддржа литературната мрежа ТРАДУКИ на која припаѓаат - Сојузното министерство за европски и меѓународни прашања на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвечија, КултурКонтакт Австрија, Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска, Одделот за култура на владата на кнежевството Лихтенштајн, како и Фондацијата за култура на Лихтенштајн и фондацијата „С. Фишер“.

Дневникот на госпоѓицата е малечка, долгнавеста тетратка со тврди корици, со рапава црвена обвивка која личи на змиска кожа, во чиј горен десен агол со златни букви е втиснато Poesie. Тоа е споменар, еден од оние кои им се подаруваат на девојчињата за да соберат во нив пригодни записи од своите најблиски. Но во мал град каков што е Нови Сад пред Втората светска војна ова е единствен, колку-толку, привлечен вид интимен бележник што може да се купи со пари. Во тоа се уверува и Ана Дрентвеншек, која учениците ја викаат Госпоѓица, еден пролетен ден во книжарницата „Нахауер и синот“, на Главната улица, каде што редовно се снабдува со потребите од овој вид, затоа што таа е најголема и најдобро снабдена и му припаѓа на Германец, што нејзе, на Германка, ѝ влева доверба и ѝ причинува задоволство. Таа, значи, ја отвора стаклената врата со масивна, железна квака во форма на превиткан лист од папрат, сместена меѓу два излога во кои симетрично и прегледно се распоредени деловни книги, тетратки, пенкала, моливи, режачи и по една машина за пишување („Adler“ и „Underwood“); влегува во тесна, долга, свечено-полутемна просторија налик на аптека, која мириса на дрво и лепило, одминува еден полничок купувач кој замислено ги префаќа тврдите фасцикли на тезгата кои пред него, стоејќи на лествица, наметнат со црна заштитна наметка, ги спушта слаб и долгоног калфа со коса жолта како шафран, за да застане пред друг, прилично постар калфа со очила со рамки од сребрена жица, со итра, спокојна насмевка на тенките, кратки усни. „Што ќе повелите?“ вели тој, одвај разделувајќи ги усните, но разбирливо, додека врвовите од прстите од двете раце му се спојуваат над стомачето стегнато со иста црна наметка каква што има калфата со коса како шафран; односно „Sie wünschen?“, зашто знае дека таа е Германка и сигурен е дека таа сака да биде така прашана, на својот јазик, што не е случај со сите, не овде, во Нови Сад, во триесеттите години, кога со појавата на првите бегалци и на првите униформи на Kulturbund веќе се чувствува здивот на војната и на пресметката. Тогаш таа срамежливо, зашто желбата ѝ е скришна, ја подигнува главата засенета со шапка со широк раб, го исправа показалецот во црната мазна ракавица и покажува на горните полици над главата од продавачот, која бојазливо ја прелетува со

сивите очи и одговора: „Една тетратка, но со убава хартија“. Тој се поклонува со израз на разбирање, кое, всушност, го нема, кое е широко исто колку ознаката на бараниот предмет, зашто така наложува неговиот позив, неговото искуство, зашто токму со таков, сеопфатен израз се здобива довербата на госпоѓите кои токму вака, неодредено, со помош на несигурни гестови, ги бараат предметите кои им требаат и, свртувајќи се, пристапувајќи до рафтовите и вешто извишувајќи се, почнува со искусните прсти на високо подигнатата рака да извлекува, да префрла во другата и со неа да спушта на тезгата две, три, седум, осум различни тетратки и тетратчиња, меко и тврдо подвртани, тенки и дебели, и откако, типкајќи со средниот прст на празното место од полицата, се преслушува дали го изнел сиот избор, се врти за да ги нареди на тезгата, отворајќи и листајќи некоја од нив, како продавачот на чевли кога го превиткува чевелот за да покаже колку е мек и лесен. Госпоѓицата брзо прелетува со погледот по сивите и заштитно-маслинести корици, преку листовите поделени со линии и со коцки и посегнува по тетратката во чиј горен агол со златни букви е втиснато *Poesie*. Ја зема и ја отвора; нејзините крути, жолтеникави листови од деловодна хартија закрцкуваат паѓајќи еден преку друг. „Колку чини оваа“? Откако продавачот ја кажува цената, ја спушта тетратката на тезгата. „Ќе ја земам“. Буричка во торбичката и плаќа, додека тој полетно ја витка во бела, тенка свилена хартија. Ја става тетратката во торбичката и ја носи дома. Таму свечено ја одвиткува хартијата, ја разгледува, ги прелистува нејзините жолтеникави, цврсти страници, се враќа на првата, седнува на масата и, брцнувајќи го перото во мастило, напишува, потсетувајќи се на датумот: „4 мај 1935“, и под него: „Со Божја помош“, се разбира, на германски. Тетратката станува дневник; таа постепено се полни со зборови со кои Госпоѓицата се обидува да ги вообличи и да ги осмисли важните настани во нејзиниот живот. Сè до денот, 1 ноември 1940, кога ги напиша зборовите - „Нова болест“, кои и досега повеќе пати ги имаше напишано, но кои никогаш повеќе нема да ги напише повторно, зашто овој налет врз нејзиното тело ќе ја надмине можноста да го следи со разумот. Ќе ги посети лекарите; ќе легнува на ниски отомани прекриени со бели мушамы и со поглед залепен на таванот, ќе им одолева на болните и срамни истражувања на искусните прсти. Во лабораторијата на доктор Коркхамер ќе ѝвадат крв од вената и од прстот, ќе ѝ земат урина; ќе добие наоди и со нив ќе стаса во санаториумот на доктор Борановиќ, хирург, во тоа време на врвот на умешноста, полничок, цврст педесетгодишник, кој ќе ја поучи дека има воспалена жолчка со камења и веднаш ќе ѝ го предложи денот за операција. „Одговара?“ ќе ги подигне од календарот што го доближил до себе, ситните, сиво-зелени, во сало сраснати очи. Таа ќе занеме од краткоста на рокот, ќе побара време

за одлучување. Но: „Знаете што“, ќе ѝ рече низ накривена, сожалувачка насмевка, „доколку размислувате, јас, можеби, воопшто нема да ве примам во мојот санаториум, зашто мене ми е важно секоја операција кај мене да успее“. Уцената ќе дејствува како гром; Госпоѓицата ќе оди дома да се спакува, небаре ќе оди на пат. Ноќници, повеќе чисти гаќички, градник. Нешто топло во кое ќе може да се лежи со јорган навлечен до под пазуви, со откриени раце, како што виде неодамна кога посети една болна жена. Но, џемпер? Нема ниеден соодветен, сите се темни, за на работа. Трча низ градот, меѓу часовите, на кои воедно се поздравува со учениците на неопределено време, да го купи тоа топло, а сепак, нежно парче облека. Секаде ѝ нудат груба плетка, со дречливи бои. Папсува од талкање по дуќаните додека најпосле наоѓа *liseuse*, како што дознава дека тоа нешто се вика, во продавницата „Дама“, од љубезната сопственичка, госпоѓа Екмециќ, на која сосема ѝ се доверува. Се работи за светло-виолетова волнена блуза, тенка, без закопчување, со широки, но малку покуси ракави кои, кога ќе ја проба дома, сами ќе се повлечат до лактот: но, сепак, сега го има последното што ѝ недостигаше. Веќе почнува да се стемнува, застудува во нејзиното сопче, под боцкавата светлина на светилката која немилосрдно ги разоткрива, всушност, ги разорува нејзините безживотни предмети, фрлени на креветот, подготвени за спуштање в торба, како во гробна дупка. Ноќницата, розова, малку потемната блуза, гаќичките розови и бели, бел градник на кој пред малку му го прицврсти копчето кое одамна беше разлабавено. Сето тоа ќе биде ставено во патната торба со рачки; секој што ќе ја види додека оди во санаториумот ќе помисли дека тргнала да купува (можеби на пазарот, кој е патем). А дневникот? Погледот ѝ лета кон шкафот, каде го чува на самото дно, во сенката на обесените фустани и на напуштениот пролетен мантил. Го отвора шкафот и ги поттурнува долните делови од фустаните, книжулето зацрвенува, таа посегнува да го дигне и да го додаде, како непредвидена драгоценост, кон она што е неопходно. Меѓутоа, ќе сакали и ќе може ли да напише што и да е во дневникот, пред очите на лекарите и на милосрдните сестри? Ако, пак, тетратката само ја чува, на пример, под перница, можеби некој ќе ја открие, во миг на нејзино невнимание, или додека биде на операциската маса, па ќе ја читаат непоканети. Таа се стресува, како да е фатена гола. А, што ќе биде ако....? Треперејќи замислува дека умрела, а дневникот останува на дофат на секого. Но, ако го остави на дното од шкафот, кој ќе го најде таму? Госпоѓа Шимоковиќ, на која планира да ѝ го остави клучот од собата, или сестра ѝ, откако ќе дојде, известена со телеграма? (А во него за неа не пишува најдобро!) Што и да се случи, ќе биде ужасно. Но, неизбежно, бидејќи дневникот повеќе нема да може да го брани, да го крие. Сега се гледа себеси легната и умрена, далеку од оваа соба,

многу далеку, лежи сама, неподвижна и обезбоена, не знаејќи ништо, а овде стои нејзиниот дневник, нејзината тајна - тоа е толку неподносливо што таа се наведнува и го грабнува, го притиска на градите и се фрла над него, на креветот, плачејќи. Првпат вистински сфаќа дека, можеби, ќе умре, но што значи тоа: целосна самотија, целосна препуштеност, целосно незнаење, немоќ да се стори што и да е за себе. Плаче долго, безмалку цела вечер, сама во својата соба во која железното кумбенеце одамна изгаснало. Знае дека тоа ѝ штети, но не може поинаку освен да плаче и да плаче, сè до полноќ, кога, исцрпена и облечена, се пика под јорганот со пердуви и заспива, а лелеците и воздишките продолжуваат и во сонот. Идното утро мора брзо да го запали кумбето, да се измие, да се облече, да им ги подели на сосетките должностите кои таа нема да стигне да ги заврши, да се поздрави со нив, да се спакува и да тргне. За дневникот одлуката уште не е донесена. Да го запали веднаш, на брзиот утрински пламен пред да го изгасне истурајќи вода врз него? Од тој чин суеверно се воздржува, ѝ се чини дека со тоа ќе ја викне смртта: еве сум, дојди, веќе ништо немам. Тогаш помислува да запише нешто во тетратката, под денешниот датум, нешто спокојно, известување за своето заминување, да ја ублажи малку поранешната разнеженост која премногу ја открива, барем колку што ја памети. Но, се плаши дека повторно ќе се расплаче, па потоа ќе нема доволно сила да тргне (а, може тоа ќе биде подобро, помислува) и бидејќи нема повеќе време за двоумење, излегува од станот со нерешени грижи, свртувајќи се, јавувајќи ѝ се уште еднаш на госпоѓа Шимоковиќ, која, наведната над коритото полно со покиснати алишта, бегло ја брише раката од работ на престилката за да се ракува, па на Госпоѓицата ѝ се чини дека веќе е заборавена. Меѓутоа, тоа не е точно, бидејќи нејзиното заминување за сиромашкиот крај во кој живее, чие внимание не ги досегнува општите случувања, претставува настан за кој веста се шири како бран, па набрзо стасува и до Славица Божиќ, мајка на нејзина ученичка. Таа продолжува и лично да се распрашува; дознава дека Госпоѓицата е веќе оперирана, дека операцијата ја извршил лично доктор Борановиќ и дека Госпоѓицата се разбудила во предвиденото време, што значи дека операцијата била успешна. Во неа се буди честољубива мисла по овој повод: штом веќе заостанува зад поугледните родители, и ако веќе не може со положбата и со богатство, тогаш да се истакне барем со внимание; го вади од шкафот празничниот костум на синот и го четка, ја пегла неговата бела кошула, белите чорапи и предвидува купување голем - голем букет што ќе ги дополни тие убавини со цвеќињата кои ги има во овој период од годината, виде онојпат на пазарот, невени и есенски рози. Милинко, прашан за согласност, ја дава послушно, како секогаш. Во училиште тој му се доверува на Средое Лазукиќ, а вечерта, на состанокот, на својата девојка Вера

Кронер. Овие двајца не премолчуваат во своите домови, таму идејата се прифаќа со одобрување, па замислениот букет се разгранува во три (сосема исти, само од есенски рози) и кај Госпоѓицата во белата болничка соба број еден во двокатниот санаториум пристигнува цела ученичка делегација. Таа ја прима, зашто нема начин (нема сила) да ја одбие, иако токму од тој ден (од четврток) се чувствува снеможено. Раната синоќа ја болеше, а денеска како да се распаѓа, како да гние целото тело; образите ѝ горат, градите ги притиска тежина, не ѝ се јаде, само жеднее, но водата не ѝ годи, и кога ќе пивне усните ѝ остануваат суви, трпкави, нема сила во себе, ја раскинува потребата да скокне од креветот и да јурне негде кајшто е студено и безболно. Децата влегуваат и го опколуваат креветот, па ѝ се чини дека воздух има уште помалку; милосрдната сестра наместо да ги поучи се одушевува од букетот цвеќе и трча да најде поголем сад; децата вреват, бараат да им каже како се чувствува, дали ја боли нешто, кога ќе стане, а Госпоѓицата одеднаш чувствува колку е бесмислено сето тоа, колку нестварно, дека ќе умре. Ги затвора очите и сликата на собната белина за миг се заменува со блескотот црвенило под завесата обесени фустани, што го виде неодамна. Се штрекнува, ги отвора очите и гледа како милосрдната сестра - чие влегување не го забележа, што значи дека била без свест - ги турка децата да излезат, вртејќи се исплашено. Гледа како ја гледаат децата, зачудени, оддалеку, и ја подига раката да им мавне, да ги поздрави на разделба. Но, во истиот миг сфаќа дека се разделува со последните човечки суштества од својот животен круг, дека таа можност е последната да преземе нешто против својот кошмар, па вика, односно мисли дека викнала, зашто низ усните минува само шепот. „Вера! душо! Дојди малку!“ И ѝ наложува на девојката која се враќа од прагот, привлечена не од промрморениот повик, него не го разбира, туку од напнатите, оцагарени очи: „Дојди уште поблиску“, па ѝ шепнува во увото (сега намерно шепоти): „Ако умрам, оди во мојот стан и земи од мојот шкаф, на дното, една црвена тетратка и запали ја.“ Зборувањето ја исцрпува, одвај ги мрда усните, нема плунка да ги навлажни и повеќе со здивот отколку со гласот прашува: „Ќе го сториш ли тоа?“ И откако Вера нишнува со главата, таа ги затвора очите, паѓа во длабок оган, па повеќе ниту ја слуша возбудената болничарка, ниту чувствува дека ја соблекуваат, дека ја боцкаат; умира ноќта. Вера дознава утредента, од Милинко, задутре е закопот, на кој и таа присуствува, конвенционално, заедно со мајка си, значи и неволно, сето време бдеејќи кој ѝ се јавува на мајка ѝ (дали и мажи и како?), и како таа се однесува, дали е растревожена и тажна како другите госпоѓи (спроти нив е отмено бледата и грда мајка на Средое), се забележува ли дека е поинаква? Напнатоста и неа ја спречува да биде тажна, или барем вцашена од сознанието дека со тоа суштество, кое со молитва го спуштаат в земја,

разговараше пред два дена, му ја допираше раката, од неговите усни го доби последниот налог. Налогот, пак, ѝ е постојано во умот, па штом земјата го покрива ковчегот, ја остава мајка си, суво кажувајќи ѝ дека има работа в град, и се упатува кон улицата Стеван Сремац, повеќе сакајќи да поразмисли за него отколку веднаш да го спроведе. Но, штом доаѓа пред куката во која живееше Госпоѓицата, не ѝ останува друго освен да оди до крај. Сепак, мора да ја причека госпоѓа Шимоковиќ, која исто беше на закопот и на која ѝ треба двојно повеќе време додека со кумот, рака под рака и застанувајќи при размената на впечатоци (попот молитвата ја сплеска на две на три, сестра ѝ не допатува) дојде дома. Таа израдувано ја гледа Вера, зашто нејзиното доаѓање го продолжува доживувањето и со задоволство и љубопитно ѝ ја отвора собата на Госпоѓицата. Двете застануваат вкочанети: внатре е постудено отколку во дворот. („А само една недела не е греано“, мрмори госпоѓа Шимоковиќ.) Го вклучуваат светлото, зашто внатре е темно, а Вера веднаш доаѓа до шкафот, го отвора преправајќи се дека тоа го правела многупати и дека тоа што го бара знае напамет каде е, и навистина, веднаш на дното гледа црвено вкоричена тетратка. Ја зема, бегло ја отвора, прави движење со усните и со очите што треба да убеди за блискост и сопственичко право врз предметот, се насмевнува и веќе излегува, покрај госпоѓа Шимоковиќ, која премногу ги почитува писмените работи за да се посомнева во што и да е. Ниедна повеќе збор не прозборува, се разделуваат, но Вера се чувствува како крадец. Тоа чувство ја следи и кога ја внесува тетратката во домот и кога вечерта, в кревет, кришум ја чита. Знае дека за тоа не беше овластена, но сепак, не може да ја запали непрочитана. Сега, пак, знаењето на нејзината содржина ја спречува тоа да го стори. Има чувство дека таа тетратка содржи еден цел човек, и тоа човек нејзе дотогаш непознат, поправо познат на сосема друг начин и дека нејзиното уништување ќе значи уништување и на можноста подоцна, кога изненадувањето ќе спласне, да биде, можеби, појасно согледан. Дури сега врз неа се натежнува стравот, кој на закопот изостана: зарем така, лесно и површно, незапозната, исчезнува содржината на еден цел, долг живот? (На нејзина возраст тој ѝ се чини многу долг: четириесет и неколку години!) Својата нерешителност му ја соопштува на Милинко, но тој, приврзаник на исправноста, ја советува ветувањето верно да го исполни. Сепак, не може. Наоѓа средно решение: тетратката повеќе нема да ја чита, туку ќе ја тргне од пред очи до некоја подоцнежна, позрела одлука. Барајќи скривалиште за неа, погледот најнапред ѝ се упатува кон шкафот, но веднаш се штрекнува, безмалку суеверно, пред толку впечатливото повторување. Не, ќе биде дури многу поскрита ако ја стави во своето шкафче за книги, во кое никој никогаш не загледува, еве, ѝ наоѓа вистинско место, меѓу два учебника, природознание и математика за помалите

одделенија, кои тука чмаат зафрлени, никому потребни. Но, пред да ја остави, така да се каже, пред да ја погребете тетратката, наместо ветеното спалување, помислува дека мора на своето решение, кое го чувствува како вид откажување и предавство во исто време, да му даде и некое надворешно, обележје кое се памети. Седнува на масата, ја отвора тетратката и во продолжение на исповедните белешки на Госпоѓицата, внесени со решителни коси црти, на првата следна празна страница, со својот тркалезен ракопис, концизно и вистински допишува, небаре надгробен натпис: „Ана Дрентвеншек, умре на 19 декември 1940, по операцијата на жолчката“.

Токму овој запис ќе го поттикне Средое Лазукиќ да ја земе тетратката со себе откако случајно ќе ја најде четири години подоцна, како војник на народноослободителната војска. Тој претходно со колоната ќе оди по улиците на градот - некогаш негов - ќе се провлече под триумфалната арка, следен од поздравот до ослободителите, т.е. и до него, ќе почувствува на образите бакнежи од неколку јадри девојки кои врз војниците ќе се стрчаат од тротоарите, засипувајќи ги со цвеќе и останувајќи веднаш назад, набрзо сосема исчезнувајќи, ќе се стопи во толпата на Главниот плоштад за да го слушне говорот на непознатиот офицер, со тророга капа на шпански борец; вечерта ќе се смести во касарната, а потоа ќе учествува на игранката, обидувајќи се да ја освои болничарката Валерија, Славонка, но нејзината пријателка ќе ја одвлечка во соседната помала соба каде се веселат офицерите на чело со командантот на бригадата кого ќе го здогледа кога вратата ќе се подотвори како мавта со рацете играјќи на масата покриена со бел чаршаф. Ќе има чувство дека непоканети луѓе газат по нешто негово, дека меѓу нив и самиот како да припаѓа, а тоа чувство нема да го напушти и другиот ден кога ќе ги обиколува новосадските улици, чекајќи да продолжат натаму, на фронтот. Насекаде нечистотија и палеж, славеничко шаренило и врева. Ќе тргне кон својата некогашна куќа, со внатрешен отпор, како на гробишта, ќе ја изгледа од страна, самотна како кула, со купола на врвот, која на неговиот татко, додека ја градел, му била многу важна. Ќе засвони и ќе му олесни кога пред него ќе излезе непозната млада жена со дете на градите (земено, како што му се чини, заради заштита) и ќе разбере колку многу се плашел дека во домот, во леглото, можел да завари некој од старите соседи, кој знае како оттука ја одвеле мајка му и ја стрелале и кој, можеби, е соучесник. На непознатата жена лесно ќе ѝ каже кој е и природно ќе ја прифати нејзината плашлива покана да влезе; ќе ги обиколи собите како да прави смотра, допирајќи ги со погледот туѓите предмети кои целосно го менуваат просторот кој некогаш беше негов, ќе ја сирне и градината, испустена, останата само со трите бора кои татко му ги посадил во име на синовите, па ќе се сврти и ќе си замине. Но, тоа стапнување во минатото ќе го вовлече во

неговите лепливи предели, па наместо назад во касарната, или на плоштадот да се забавува, тој редум ќе ги обиколува другите познати места, како што му доаѓаат патем или напамет, слаткарницата „Лебед“, паркот, Соборната црква, гимназијата, ќе наминае кај Милинко Божиќ и од мајка му ќе дознае дека неговиот некогашен школски другар од скоро исто така е војник, ќе сирне во прозорците на поранешниот стан на Госпоѓицата и најпосле ќе стаса до куќата на Вера Кронер. Бидејќи пред војната во таа куќа никогаш немаше влезено (а сонуваше да влезе), ќе застане нерешително пред капијата, но нередот во дворот и отворената врата ќе го уверат дека куќата е напуштена и дека може слободно да влезе. Растурен, соголен мебел, нечисти непослани подови, искршени садови. Ќе помине низ тој крш тапо како што минуваше по улиците, инстинктивно барајќи ја собата во која некогаш престојуваше Вера, и веднаш ќе ја познае, иако никогаш не ја видел, според белиот мебел и парчето бела завеса што се павта обесено на кваката на отворениот прозорец, како знаменце на поразен. Ќе го отвори шкафот, ќе се увери дека е празен, ограбен. Ќе извлече две фиокички, исто празни. Погледот ќе му застане на шкафчето вградено повисоко во ѕидот, со отворени бели вратички зад кои, наредени на полиците, ќе се насрат книги. Нив, се разбира, никој не ги пипнал, ќе се насмевне потсмешливо. Но, кога ќе дојде поблиску, ќе го возбудат тесните печатени букви на грбот на учебниците, истите оние кои некогаш и тој со маќа ги исчитуваше, ќе почне да буричка, да ги разгледува, ќе забележи меѓу нив едно необично, црвено вкоричено книже, ќе го отвори, ќе се изненади кога ќе најде германски зборови напишани со рака, но нивните црти нема да ги познае иако тие ќе му се сторат од некаде блиски, сè до последната страница каде ќе види други, поинакви букви, за кои веднаш ќе знае дека се на Вера. „Ана Дрентвеншек, умре на 19 декември 1940, по операцијата на жолчката“. Целото минато ќе му се врати, ќе бунне во него како понорница; ќе ја стави тетратката под војничката блуза и со трчање ќе појде во касарната. Овде ќе ја прочита, но ќе биде разочаран: Госпоѓицата, која ја знаеше како самоуверена до непријатност, одеднаш му се открива разнежнета, беспомошна пред животот. Сепак, ќе ја задржи тетратката, како единствен предмет извлечен од огнот, а ќе му ја предаде на огнот пет години подоцна, по наговор и со согласност на единственото лице на кое таа исто така нешто му значеше. Нема да знае дека е жив уште некој невидливо обележан со кругот на постоење во дневникот: Милинко Божиќ, пациент во болницата за безимени војници во Sauerkammermünde. Без раце и без нозе, без очи, со разорени ушни тапанчиња и гласни жици, покриен до вратот со ќебе под кое една гумена цевка води до садот на подот. Во растојанија на времето кои тој не може да ги мери, некој му приоѓа, пушта до него пресен воздух кој понекогаш

студено го прска неговото лице, при што во тој пресен здив се замешува и нечиј мирис, мирис на пот и сапун и на кожа во кого Милинко препознава женско, некоја рака го открива, му го трга цвчето од половиот орган, еден сунѓер натопен со млека вода почнува од лицето, продолжува на вратот, прстите и бедрата, потоа го допираат дланки, некогаш меки и топли, некогаш тврди и студеникави, го фаќаат и го превртуваат на стомакот, сунѓерот му се лизга по грбот и по задникот, пак се тркала назад, добива цевка на врвот од половиот орган и ќебе преку телото. Сега во устата му заглавува друга цевка и набрзо почнува да добива храна, цицајќи ја голтка по голтка, умерено топла, и солена и слатка во исто време. Не може да каже кога ќе се најде, но, сепак, му се чини дека некој според нешто тоа го знае, зашто храната најчесто престанува да тече низ цвчето откако него ќе го обземе ситост, а потоа низ него протечува вода. Престанува сè, до следната посета. Тогаш тој повторно го чувствува оној бран мириси, кој полека се поткрева и го напушта, па отпосле погодува на каква жена припаѓал, слабичка и црнка, или на полничка со неопрделени бои, каква што насетува во еден друг мирис. Некогаш му се чини дека жената што го посети е црвена и, присетувајќи се на Вера, крикнува во себе, остро и развлечено. Потаму од тој нечуен крик нема каде, зашто ништо не знае: ниту каде се наоѓа, ниту како дошол овде каде што се наоѓа, ниту што воопшто значи негде да се наоѓа. Така и по повод дневникот на Ана Дрентвеншек, кога ќе се сети дека еднаш - а што е тоа еднаш? - негде - а што е тоа негде? - бил споменат, на улица, кога ги движеше нозете, зашто ги имаше, доколку навистина ги имал, до една девојка, доколку таа навистина беше, која му говореше за дневникот - иако повеќе не знае сигурно што е говор - тој тогаш повторно крикнува во себе, а тоа е израз на неговото поимање на тој предмет.